

Gyógypedagógus-képzés egy amerikai egyetemen

SZEKERES ÁGOTA

szekeres.agota@barczy.elte.hu

<https://orcid.org/0000-0001-7120-9096>

ABSZTRAKT

A tanulmány a magyar és egy amerikai egyetem gyógypedagógus-képzésének összehasonlítását mutatja be szerkezeti és tartalmi szempontból. Bemutatja a fogyatékosági kategóriák rendszerét, a képzési követelményeket és a módszertani hangsúlyokat, kiemelve a kompetenciaalapú értékelés és a soft skillek (puha képességek) szerepét. A javasolt kompetenciamátrix és portfóliórendszer átláthatóbb képzést, erősebb önreflexiót és nemzetközi szakmai kompatibilitást eredményezhet.

Kulcsszavak: gyógypedagógus-képzés, nemzetközi összehasonlítás, szakirányok

<https://doi.org/10.52092/gyosze.2025.3.20>

BEVEZETÉS

A hazai gyógypedagógus-képzés az elmúlt másfél évtizedben hihetetlen mértékű növekedésen ment keresztül. Ez azt jelenti, hogy az 1990-es évek végéig az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar (és jogelődje) egyedüli képzőhelyként vitte a 7 szakirányt (értelmileg akadályozottak pedagógiája, halássérültek pedagógiája, látássérültek pedagógiája, logopédia, pszichopedagógia, szomatopedagógia, tanulásban akadályozottak pedagógiája), 2012 óta pedig nyolcat, unikális módon kiegészülve az autizmus spektrum pedagógiája szakiránnyal (Perlusz et al, 2014). Jelenleg pedig a felvi.hu oldalon 11 egyetem található, ahol BA-szintű gyógypedagógus-képzés indul 2025 szeptemberében. A telephelyek száma ennél több, hiszen két egyetem plusz két városban is indít kihelyezett képzést.

A 2024/2025. tanévben ünnepeltük a gyógypedagógus-képzés 125. évfordulóját, amely – eddigi tudásunk szerint – nemcsak Magyarországon, hanem Európában is az egyik elsőnek számított. Jelenlegi képzésünk alapvetően gyógypedagógiai alappozással indul, majd a 2. félévben kerül sor a hallgatók szakirányválasztására. A 3. félévtől kezdve egy vagy két szakirányon folytathatják a hallgatók a tanulmányaikat. Az 5-7. félév között évközi gyakorlatokon bővítik szakmai ismereteiket, majd pedig a 8. félévben terepgyakorlattal zárul a képzés (Kellems et al, 2024).

A magyar képzést követően a végzett hallgatóknak a *Gyógypedagógia alapképzési szak képzési és kimeneti követelményeit* (2021) (továbbiakban: KKK) kell teljesíteniük, bármely képzőhelyen is tanulnak. Ebben a dokumentumban megjelennek a tudások, a képességek, az attitűdök és az autonómiára és a felelősségre vonatkozó általános részek, valamint az egyes szakirányokra vonatkozó specifikus elemek is.

CÉL

Ebben a tanulmányban a Fulbright-ösztöndíjam alatt megismert (Brigham Young University, BYU) gyógypedagógus-képzés sajátosságait szeretném bemutatni, összehasonlítva a hazai képzéssel. Célom, hogy a nemzetközi tapasztalatok és a hazai gyakorlatok összehangolásával új perspektívákat nyissunk a gyógypedagógus-képzés további fejlődése érdekében.

EREDMÉNYEK

Az USA-ban 13 fogyatékosági kategóriát különítenek el (US, Department of Education, 2023), a leggyakoribbtól kezdve mutatom be ezeket, melléteve, hogy itthon milyen szakirányos gyógypedagógus kompetenciájába tartozhat a támogatásuk.

A leggyakoribb fogyatékosági kategória a *specifikus tanulási zavar*, ami az esetek 35%-át teszi ki. Itthon három szakirányon is felkészülnek a hallgatók erre az állapotr: a logopédia, a pszichopedagógia és a tanulásban akadályozottak pedagógiáját végzetek.

A *beszéd- vagy nyelvi zavar* a második leggyakoribb kategória 18%-kal, egyértelműen a logopédia ellátási körébe tartozik.

Az *egyéb egészségügyi károsodás* (beleértve az ADHD-t, az epilepsziát vagy a Tourette-szindrómát is) a harmadik helyen áll 17%-kal. Az ADHD-s személyek támogatása a pszichopedagógia körébe tartozik.

Az *autizmus spektrum zavar* (12%) az azonos nevű szakirányt végzett gyógypedagógusok kompetenciája, míg az *intellektuális képességszavarra* (6%) az értelmileg akadályozottak pedagógiája és a tanulásban akadályozottak pedagógiája szakirány gyógypedagógusai készülnek fel.

Az *emocionális zavarok* (5%) szintén a pszichopedagógia körébe tartozik, néhány esetben nehéz elválasztani, hogy az állapot ebbe a kategóriába, vagy az egyéb egészségügyi károsodás alá tartozik.

A *fejlődési késés* (4%) kategória olyan kisgyermeknek esetében alkalmazható, akik késnek bizonyos fejlődési mérföldkövek elérésében, mint például a járás vagy a beszéd. 9 éves kor felett már nem alkalmazható ez a kategória. A hazai rendszerben ezeknek a gyerekeknek a támogatása attól függ, milyen elsődleges szükségleteik vannak. Hasonló állapítható meg a *balmozott fogyatékoságok* kapcsán is (2%).

A *Hallássérülés* (1%) esetén a hallássérültek pedagógiája, *ortopédiai károsodás* (0,5%) esetén a szomatopedagógia, *látássérülés* (0,4%) esetén pedig a látássérültek pedagógiája szakirányos gyógypedagógus tud szakszerű támogatást biztosítani. *Traumatisztikus agysérülés* (0,4%) esetén a gyermek a születést követően sérül meg, az ellátása szintén a megjelenő szükségletektől függhet.

Az Amerikai Egyesült Államokban a 13. kategória a *siketnakság* (0,05%), ezen személyek kommunikációs nehézségei annyira egyediek, hogy a csak siketeknek vagy vakoknak szóló programok nem tudnak megfelelni az igényeiknek.

Amíg Magyarországon a hallgatók egy vagy két szakirányt választhatnak egy alapképzés során, addig az amerikai hallgatók mind a tizenhárom fogyatékosági kategóriára felkészülnek és a súlyosság szerint választanak. Ennek megfelelően vagy az enyhétől a közép súlyosig (mild to moderate) vagy a súlyos (severe) fokozatot választják. A BYU honlapja szerint a képzésük során az alábbiakat tartják kiemelendőknek:

- hatékony óravázlatok és oktatási stratégiák kidolgozása
- akadémiai, szociális és funkcionális képességek értékelése
- bizonyítékokon alapuló beavatkozások azonosítása, kiválasztása és megvalósítása

- a folyamatos reflexió és a nyomonkövetés fontosságának megértése
- adatokon alapuló döntések meghozatala a tanulók eredményeinek javítása érdekében
- hatékony együttműködés a szülőkkel, kollégákkal és más szakemberekkel¹

Ezek egy része a magyar KKK-ban is megtalálható, például: „Ismeri [...] az önreflexióhoz és önkorrakcióhoz szükséges alapvető módszereket...” (KKK, 2021, p. 3.), „Egyéni felmérés alapján a gyógypedagógiai folyamat eredményeit értékeli, beleértve a gyermek, felnőtt haladásának, a pedagógiai módszereknek és eszközöknek, valamint a saját munkájának értékelését.” (KKK, 2021, p. 4.), „Tiszteletben tartja saját és mások kompetenciahatárait, a teammunka során határozottan képviseli saját szakmai elveit, tapasztalati tudását, de a hatékony együttműködés érdekében a többi résztvevő törekvéseit is értékesíteni tudja.” (KKK, 2021, p. 5.).

Azoknak a hallgatóknak, akik gyógypedagógus-képzésre szeretnének jelentkezni, 5 kurzust kell két év alatt teljesíteniük jó eredménnyel. Ezek a következők:

- Bevezetés a gyógypedagógiába
- Alkalmazott viselkedéselemzés az oktatásban
- Oktatási és multikulturális kérdések a gyógypedagógiában
- A matematika alapfogalmai
- A matematika fogalmai

Itthon egy évet követően tudnak szakirányt választani a hallgatók, néhány szakirány esetében szükséges a jó tanulmányi eredmény (lásd Márkus, 2025). Elsősorban pedagógiai, gyógypedagógiai, pszichológiai és anatómiai kurzusokat hallgatnak ebben a tanévben a hallgatók. Míg az amerikai képzésben 4 félév (2 év) marad a speciális gyógypedagógiai tartalmakra, addig a hazai képzésben 3 év alatt szerzik meg a szakirányspecifikus ismereteket.

A BYU képzésében összesen 16 kurzust kell teljesíteniük a gyógypedagógus hallgatóknak 2 év alatt, amelyekben kiemelten jelenik meg a matematika és az írás/olvasás módszertana, az átmenet tervezése, az együttműködés kérdései az összes szereplővel, az értékelés vagy éppen a hatékony stratégiák megismerése. Az ELTE BGGYK képzésében egy nappali tagozatos, két szakirányos hallgató ezzel szemben (például: AU-TA szakiránypáron) kétszer 16 kurzust végez el 3 év alatt. A kurzusok igen speciális tudásokat tartalmaznak az egyes szakirányokra vonatkozólag, például:

- Tanulásban akadályozott tanulók gyógypedagógiája
- Az együttnevelést segítő gyógypedagógiai tevékenység
- A kognitív képességek fejlesztésének módszertana
- Kognitív-viselkedési technikák az autizmus-specifikus fejlesztésben, támogatásban
- Pozitív viselkedés-menedzsment, a kihívást jelentő viselkedések megelőzése stb.

Mindkét országban a gyógypedagógusok a BA-t követően MA képzésben tudják az ismereteiket tovább bővíteni.

Bár a képzések szerkezetileg és tartalmilag is nagyon másként épülnek fel, érdemes megnézni, hogy egyes kutatásokban milyen kompetenciákat azonosítottak a hatékony gyógypedagógusok számára. Ide tartozik az egyes fogyatékosági kategóriák ismerete és az ehhez szükséges egyéni tanulási jellemzők felismerése. Mindeközben az egész személyiség figyelembevétele, nem csak a hiányosságok, hanem az erősségek megismerése is. Fontos az integrált szaktudás, amelynek keretében mind a gyógypedagógiai, mind

¹ Forrás: <https://education.byu.edu/cpse/bs>

a többségi módszertanokban jártasak a kollégák, differenciált tanulási stratégiák alkalmazására képesek. Mindemellett rugalmasan és valós időben tudják alkalmazni a tanítás különböző módszereit a diákok változó igényeinek kielégítésére (Woolf, 2019). Egy másik tanulmány a puha (soft) képességeket emelte ki a gyógypedagógusok kompetenciái közül. Ilyen például a *szakmai felkészültség*, amelybe az írásbeli és szóbeli kommunikáció, az idő- és szervezési képességek, valamint a mindennapi, nem tanítási feladatok – például a kötelező dokumentáció és adminisztráció – hatékony kezelése tartozik. Az *érdekvérvényesítés* során a gyógypedagógusoknak fel kell ismerniük a diákok szociális, érzelmi és tanulási szükségleteit, és lépéseket kell tenniük ezek érdekében. A *folyamatos reflexió és szakmai fejlődés* segítségével „élethosszig tartó tanulókként” tudják beazonosítani magukat a gyógypedagógusok. A *szereprugalmasság* pedig abban segíti őket, hogy együtt tudjanak működni más szakemberekkel, hatékonyan tudjanak kommunikálni és koordinálni a csapatmunkát, illetve részt venni az interdiszciplináris együttműködésekben (Fernandes et al, 2021).

KÖVETKEZTETÉSEK

A jelenlegi magyar gyógypedagógus-képzés képzési és kimeneti követelményei deklaráltnak tartalmazzák a tudásokra, a képességekre, az attitűdökre és az autonómiára vonatkozó elemeket. Ugyanakkor a gyakorlatban a hallgatói értékelés és önértékelés elsődlegesen tantárgyi teljesítményekhez (vizsgákhoz, beadandókhoz) kötődik. Ez a rendszer nagyobb hangsúlyt helyez az ismeretátadásra, mint a tényleges kompetenciafejlődés mérésére. Az amerikai példában a képzés kompetenciaportfólió-rendszerben működik: minden hallgató a tanulmányai során folyamatosan gyűjti a bizonyítékokat (lesson plan-ek, értékelési eszközök, beavatkozási tervdokumentumok, együttműködési protokollok) arról, hogy az adott kompetenciát a gyakorlatban is képes alkalmazni.

A kompetenciaalapú fejlesztés megvalósításához első lépésként célszerű egy átfogó kompetencia-mátrix kialakítása, amely a jelenlegi KKK-ban szereplő tudás-, képesség- és attitűdelemeket mérhető, megfigyelhető kimenetekre bontja le (például a „képes egyéni fejlesztési terv készítésére” elvárás konkrét, terepgyakorlaton elkészített dokumentumban nyerni bizonyítékot). E mátrixnak minden szakirányra kiterjedő kompetencialistát kell tartalmaznia. A második elem a hallgatói digitális kompetenciaportfólió bevezetése, amely a képzés során készült feladatokat, értékelési dokumentumokat és reflexiók naplókat foglalja magában, és a folyamatos értékelés, valamint az önreflexió alapját képezi. A harmadik lépés a kompetenciaértékelés beépítése a vizsgarendszerbe, a hagyományos szóbeli és írásbeli vizsgák kiegészítésével gyakorlati kompetenciatesztekkel – például egy fiktív tanuló fejlesztési tervének meghatározott időn belüli elkészítésével. Végül elengedhetetlen az oktatói kar módszertani felkészítése a kompetenciaalapú értékelésre, különös tekintettel a nemzetközi, főként amerikai példák adaptációjára. A kompetenciaalapú struktúra bevezetése átláthatóbbá teszi a képzést, hiszen mind a hallgatók, mind a munkaadók számára világossá válik, milyen gyakorlati készségekkel rendelkezik a végzett szakember. Emellett erősíti a hallgatók önreflexiók képességét, lehetővé téve saját erősségeik és fejlesztendő területeik tudatos azonosítását. A portfólió és a kompetenciamátrix nemzetközi sztenderdekhez való illeszkedése pedig elősegíti a nemzetközi szakmai mobilitást.

TÁMOGATÁS

A tanulmány megírását a Fulbright-ösztöndíj, valamint az MTA Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programja támogatta.

IRODALOMJEGYZÉK

- Fernandes, P. R. D. S., Jardim, J., & Lopes, M. C. D. S. (2021). The soft skills of special education teachers: Evidence from the literature. *Education Sciences*, 11(3), 125. <https://doi.org/10.3390/educsci11030125>
- Kellems, R. O., Hansen, B. D., Huckvale, M., Szekeres, Á., Horváth, E., & Dawson, K. J. (2024). Special Education Teacher Preparation in Hungary. *Journal of Special Education Preparation*, 4(3), 56–64. <https://doi.org/10.33043/8z88rb4y>
- Márkus E. (2025). *A szakirány-választás feltételei, eljárásrendje, határidők – 2025*. Kézirat. URL: https://barczy.elte.hu/dstore/document/715/Szakiranyvalasztasi_tajekoztato_2025.docx
- Perlusz, A., Zászkaliczky, P., & Stefanik, K. (2014). Service provision for persons with disabilities – An overview of Hungary. *Revista de Educação Especial e Reabilitação*, 21(4), 77–89.
- Woolf, S. B. (2019). Critical skills for special educator effectiveness: Which ones matter most, and to whom? *Teacher Education and Special Education*, 42(2), 132–146. <https://doi.org/10.1177/0888406418776714>

Jogszabályok

- Gyógypedagógia alapképzési szak képzési és kimeneti követelményei (63/2021. (XII. 29.) ITM rendelet 1. melléklete alapján).
URL: https://barczy.elte.hu/dstore/document/881/GY%C3%93GYPEDAG%C3%93GIA%20ALAPK%C3%89PZ%C3%89SI%20SZAK_KKK_63-2021.pdf Letöltve: 2025.08.12.